

"Apdraudētas sugas Latvijā:
uzlabotas zināšanas un kapacitāte,
informācijas aprite un izpratne"
(Projekta Nr. LIFE19 GIE/LV/000857)

Latvijas Sarkanās grāmatas interpretācija un pielietojums praktiskajā dabas aizsardzībā

Jēkabs Dzenis

Projekta LIFE FOR SPECIES
koordinators

14.01.2026., Rīga

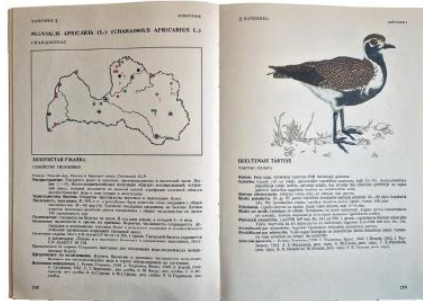
Sarkanais saraksts un Sarkanā grāmata

- **Sarkanais saraksts** ir zinātnisks reģistrs par apdraudētām, izzudušām un retām sugām.
- Pasaulē **Sarkanos sarakstus** veido vismaz kopš 19. gs. beigām. Vienotāka pieeja sākās *Starptautiskās Dabas un dabas resursu aizsardzības savienības (IUCN)* paspārnē 20. gs vidū.
- Uzskata, ka **Sarkanās grāmatas** veidošanas iniciatīva sākās 1966. gadā IUCN ietvaros, lai **Sarkanos sarakstus** padarītu pielietojamus plašākai auditorijai, «apaudzējot» tos ar bagātīgāku informāciju par sugām.
- **Sarkanie saraksti** un **Sarkanās grāmatas** ir gan dabas aizsardzības simbols, gan rīks politikas plānošanai, zinātnei, praktiskajai dabas aizsardzībai, komunikāciju u.c.

Latvijas Sarkanās grāmatas vēsture

1985. – 1. izdevuma
drukas versija

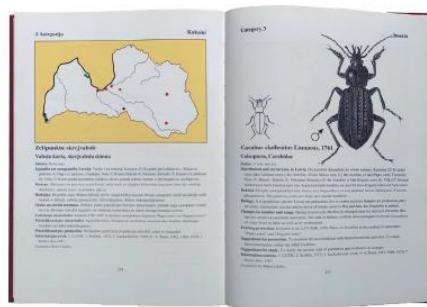
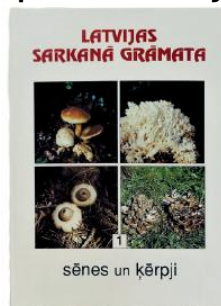

2025. – 3. izdevums
sešos sējumos

1980. – 1. izdevuma oriģināls
(ar roku veidots)

1997.-2003. – 2. izdevums
piecos sējumos

Sarkanās grāmatas 3. izdevuma izstrāde

- Sugu izzušanas riska vērtēšana 2021.-2023. gads (...līdz 2025. gadam).
- Grāmatas izstrāde - tekstu sagatavošana, rediģēšana, maketēšana u.c. – 2023.-2025.gads.
- Piedalījās 55 sugu eksperti, 37 recenzenti no 8 Eiropas valstīm, 15 recenzenti no Latvijas, vēl vairāki desmiti – redaktori, tulkotāji, maketētāji, kartogrāfi, tehniskie asistenti u.c.
- Darbs noritēja projekta LIFE FOR SPECIES ietvaros, ko ieviesa Latvijas Universitātes MDŽF Bioloģijas institūts, Dabas aizsardzības pārvalde, Daugavpils Universitāte un Latvijas Ornitoloģijas biedrība. Projekts tika ieviests ar Eiropas Savienības LIFE programmas, Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrijas un projekta partneru finansiālu atbalstu.

Atšķirības starp grāmatas izdevumiem

[1] Sugu skaita izmaiņas starp izdevumiem nevar objektīvi salīdzināt, jo:

[1.1] ir mainījušās vērtēšanas metodikas;

[1.2] ir atšķirīgs izvērtēto sugu skaits;

[1.3] ir būtiski mainījusies datu un informācijas pieejamība.

[2] Tomēr:

[2.1] 509 (75%) sugas no 2.izdevuma ir arī 3.izdevumā, tostarp -

[2.1.1] 17 sugas, kas 2.izdevumā bija novērtētas kā izzudušas, pēdējās desmitgadēs ir kontaktētas;

[2.1.2] 17 sugas, kas šobrīd vērtētas kā izzudušas, 2.izdevuma sastādīšanas laikā bija sastopamas.

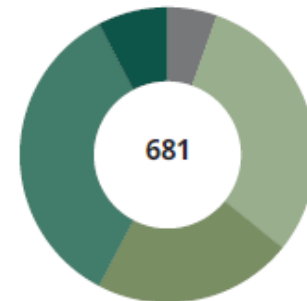
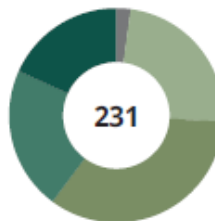
[2.2] 95 (14%) sugas no 2.izdevuma šobrīd nav apdraudētas (LC);

[2.3] pārējās 2.izdevuma sugas agrāk kļūdaini noteiktas, vērtējums tām nav piemērojams vai tās nav vērtētas ekspertu trūkuma dēļ.

Kategorijas un sugu skaits Latvijas Sarkanās grāmatas 1. un 2. izdevumā

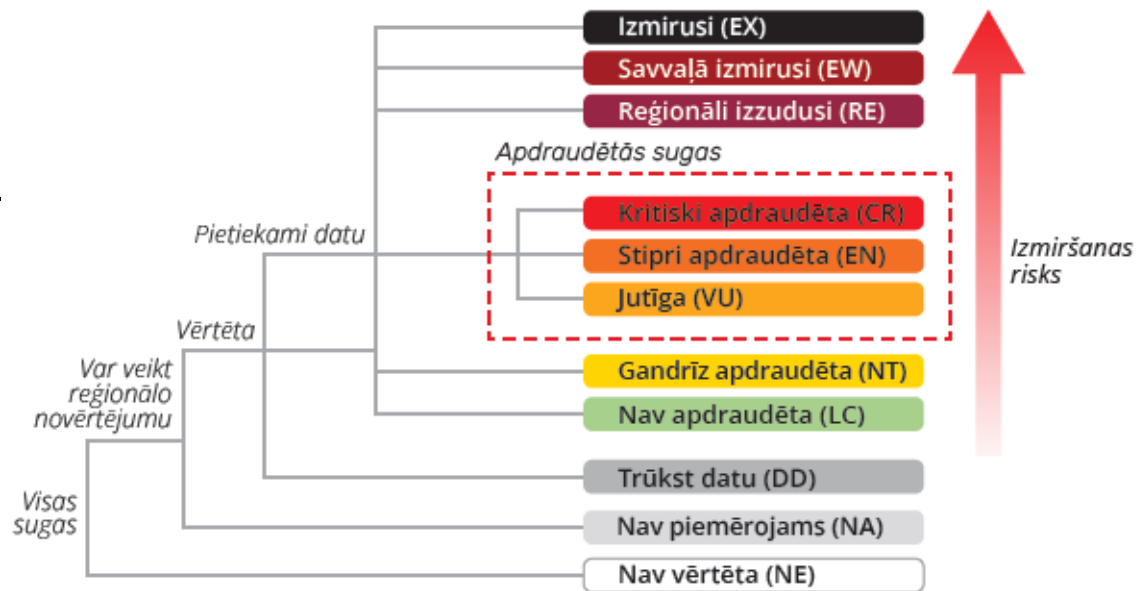
	1. izdevums	2. izdevums
0. kategorija	Acīmredzot iznīkušās sugas , kuras nav sastaptas dabā vairākus gadus, taču, iespējams, saglabājušās atsevišķās vietās vai arī nebrīvē vai kultūrā; nepieciešama īpaša valsts aizsardzība likumdošanas veidā.	Izzudušās sugas – kuras nav atrastas pēdējo 50 gadu laikā, taču iespējams, ka vēl saglabājušās atsevišķās vietās dabā, nebrīvē vai kultūrā un kurām nepieciešama īpaša valsts aizsardzība likumdošanas veidā.
1. kategorija	Sugas, kurām draud iznīkšana , to turpmākā eksistence nav iespējama bez sevišķu pasākumu veikšanas; nepieciešama īpaša valsts aizsardzība likumdošanas veidā.	Izzūdošās sugas – kurām draud iznīkšana, tās ir ļoti retas, jo to skaits ir samazinājies līdz kritiskajai robežai un to turpmākā eksistence nav iespējama bez sevišķu aizsardzības pasākumu veikšanas; tām nepieciešama īpaša valsts aizsardzība likumdošanas veidā.
2. kategorija	Retas sugas , kurām nedraud iznīkšana, bet tās sastopamas tik nelielā skaitā vai arī pēc platības tik ierobežotās un tik specifiskās dzīvesvietās, ka var ātri iznīkt; nepieciešama īpaša valsts aizsardzība likumdošanas veidā.	Sarūkošās sugas – kuru indivīdu skaits samazinās un areāls sašaurinās gadu gaitā dabisku cēloņu dēļ, cilvēka darbības rezultātā vai arī abu minēto faktoru ietekmē; tām nepieciešama indivīdu skaita izmaiņu kontrole un īpaša valsts aizsardzība likumdošanas veidā.
3. kategorija	Sugas, kuru indivīdu skaits samazinās un areāls sašaurinās vairākus gadus dabisku cēloņu dēļ vai cilvēka darbības rezultātā, vai arī abu minēto faktoru ietekmē; nepieciešama turpmāko skaita izmaiņu kontrole un izmantošanas stingra likumiska reglamentēšana.	Retās sugas – kurām nedraud iznīkšana, bet kuras sastopamas tik nelielā skaitā, vai arī pēc platības tik ierobežotās un tik specifiskās vietās, ka var ātri iznīkt; tām nepieciešama īpaša valsts aizsardzība likumdošanas veidā.
4. kategorija	Nepietiekami pētītas sugas ; iespējams, ka tām draud iznīkšana, bet ziņu trūkuma dēļ pagaidām nevar precīzi novērtēt to pašreizējo stāvokli; nepieciešama pastiprināta izpēte.	Maz pazīstamas vai nepietiekami izpētītas sugas , kurām, iespējams, draud iznīkšana, bet ziņu trūkuma dēļ pagaidām nevar precīzi novērtēt šo sugu stāvokli; tām nepieciešama papildus izpēte.

Sugu skaits:

Sugu izzušanas riska kategorijas pēc IUCN metodikas

- **Reģionāli izzudušās sugas (RE)** – nav sastopamas reģionā, kurā veic izvērtējumu.
- **Apdraudētās sugas – CR, EN, VU.**
- **Gandrīz apdraudētās sugas (NT)** – tādas, kas šobrīd nav apdraudētas, bet tuvā nākotnē var par tādām kļūt.
- **Nav apdraudētas (LC)** – sugas, kurām šobrīd izzušanas risks ir zems, taču tām var būt apdraudējumi un var būt nepieciešama aizsardzība.
- **Trūkst datu (DD)** – datu trūkuma dēļ nevar objektīvi izvērtēt sugas izzušanas risku.

Kritēriji «izžušanas riska» vērtēšanai

- 5 kritēriji, pēc kuriem novērtē sugas atbilstību apdraudēto sugu kategorijām (CR, EN, VU):
 - A – populācijas lieluma mazināšanās;
 - B – izplatības lielums un tā mazināšanās;
 - C – nelielas populācijas, kas mazinās;
 - D – ļoti mazas un ierobežotas populācijas;
 - E – kvantitatīvas izžušanas varbūtības analīzes.
- Katram kritērijam apakškritēriji un nosacījumi, kam arī jāizpildās.
- Papildus sugu grupu specifiski pielāgojumi un vadlīnijas metodikas pielietošanai.
- Kategorijas pilnais pieraksts atšifrē piemērotos kritērijus – EN B2ab(v).

A. Populācijas mazināšanās (izņemot ilgāko laika periodu – 10 gadi vai 3 paaudzes), kas pamatojas uz kādu no kritērijiem A1-A4			
	Kritiski apdraudēta	Stipri apdraudēta	Jūtīga
A1	≥ 90%	≥ 70%	≥ 50%
A2, A3 un A4	≥ 80%	≥ 50%	≥ 30%
<p>A1. Novērots, novērtēts, secināts populācijas samazinājums vai ir aizdomas par šādu samazinājumu pagātnē, kura cēloni ir atgriezeniski UN saprasti, UN novērti.</p> <p>A2. Novērots, novērtēts, secināts populācijas samazinājums vai ir aizdomas par šādu samazinājumu, kura cēloni nav novērti VAI nav saprasti, VAI var nebūt atgriezeniski.</p> <p>A3. Populācijas samazinājums, kas prognozēts, secināts vai pieļauts kā iespējams nākotnē (ne vairāk kā 100 gadu) (Ia) neatliecas uz A3).</p> <p>A4. Novērots, novērtēts, secināts, prognozēts populācijas samazinājums vai ir aizdomas par šādu samazinājumu, kas iekļauj gan pagātni, gan nākotni (ne vairāk kā 100 gadu) un kura cēloni nav novērti VAI nav saprasti. VAI var</p>			
			<p>(a) Tieši novērojumi (Izņemot A3).</p> <p>(b) Taksonam atbilstošs populācijas indekss.</p> <p>(c) Apdzīvotās platības (AOO) sastopamības apgabala (EOO) un (vai) biotopa kvalitātes mazināšanās.</p> <p>(d) Pašreizējais vai iespējams izmantošanas līmenis.</p> <p>(e) Ieviesto sugu, hibridizācijas, patogēnu, piesārņotāju, konkurentu vai parazītu ietekme.</p>
Pamatojoties uz kādu no labākajiem minētajiem:			
B. Ģeogrāfiskā izplatība kā B1 (sastopamības apgabals, EOO) un (vai) B2 apdzīvotā platība (AOO)			
	Kritiski apdraudēta	Stipri apdraudēta	Jūtīga
B1. Sastopamības apgabals (EOO)	< 100 km ²	< 5000 km ²	< 20 000 km ²
B2. Apdzīvotā platība (AOO)	< 10 km ²	< 500 km ²	< 2000 km ²
UN vismaz 2 no 3 kritērijiem			
(a) Stipri sadrumstalots VAI apdraudējuma ietekmes apgabalu skaits.	= 1	≤ 5	≤ 10
(b) Novērota, novērtēta, secināta vai prognozēta nepārtraukta (i) sastopamības apgabala; (ii) apdzīvotās platības; (iii) biotopa platības, apjoma vai kvalitātes; (iv) apdraudējuma ietekmes apgabalu vai apakšpopulāciju skaita vai (v) pieaugušo indivīdu skaita mazināšanās.			
(c) Ekstrēmas (i) sastopamības apgabala; (ii) apdzīvotās platības; (iii) apdraudējuma ietekmes apgabalu vai apakšpopulāciju skaita; (iv) pieaugušo indivīdu skaita svārstības.			
C. Neliela populācija un mazināšanās			
	Kritiski apdraudēta	Stipri apdraudēta	Jūtīga
Pieaugušo indivīdu skaits	< 250	< 2500	< 10 000
UN vismaz viens no C1 vai C2			
C1. Novērota, novērtēta vai prognozēta nepārtraukta mazināšanās (ne vairāk kā 100 gadu tālā nākotnē) vismaz:	25% 3 gados vai 1 paaudzes laikā (kurš periods ilgāks)	20% 5 gados vai 2 paaudžu laikā (kurš periods ilgāks)	10% 10 gados vai 3 paaudžu laikā (kurš periods ilgāks)
C2. Novērota, novērtēta, prognozēta vai secināta nepārtraukta mazināšanās UN vismaz 1 no 3 kritērijiem			
(i) Pieaugušo indivīdu skaits katrā apakšpopulācijā	≤ 50	≤ 250	≤ 100
(ii) Pieaugušo indivīdu % vienā apakšpopulācijā	90-100%	95-100%	100%
(b) Ekstrēmas pieaugušo indivīdu skaita svārstības			
D. Ļoti mazas vai ierobežotas populācijas			
	Kritiski apdraudēta	Stipri apdraudēta	Jūtīga
D. Pieaugušo indivīdu skaits	< 50	< 250	D1. < 1000
D2. Attiecas tikai uz kategoriju "Jūtīga". Ierobežota apdzīvotā platība vai apdraudējuma ietekmes apgabalu skaits ar ticamu apdraudējumu nākotnē, kas taksonu īsā laikā var kritiski apdraudēt vai pakļaut izžušanai.	-	-	D2. Parasti: AOO < 20 km ² vai apdraudējuma ietekmes apgabalu skaits ≤ 5
E. Kvantitatīvās analīzes			
	Kritiski apdraudēta	Stipri apdraudēta	Jūtīga
Uzrāda izžušanas varbūtību savvaļā	≥ 50% 10 gados vai 3 paaudžu laikā – kurš periods ilgāks (ne vairāk kā 100 gadu)	≥ 20% 20 gados vai 5 paaudžu laikā – kurš periods ilgāks (ne vairāk kā 100 gadu)	≥ 10% 100 gados

Sugu izzušanas riska vērtēšanas piemēri

Alpu kreimule

Reģionāli izzudusi suga (RE)

Aug slapjās, kaļķainās, barības vielām nabadzīgās augtenēs, klajās vietās – arī uz karbonātisku iežu atsegumiem.

Novērtēta kā RE, jo:

Sugai Latvijā bija zināma tikai viena dabiska atradne – uz Staburaga, kas appludināta. 1939. gadā suga no Staburaga pārstādīta arī pie Priekuļiem un Raunas. Raunas atradne saglabājās līdz 20. gs. beigām, bet 21. gs. suga vairs tur nav konstatēta, lai gan ir vairākkārt meklēta.

Foto: Filip Dominec, Public Domain.

Brūnkrūtainas ezis

Suga, par kuru trūkst datu (DD)

Apdzīvo dažādus biotopus, priekšroku dodot vietām kur daudz lapu koku un krūmu.

Novērtēta kā DD, jo:

Pēdējais apstiprinātais novērojums bijis 20. gs. 90. gados Ziemeļvidzemē, taču vēlāk suga nav speciāli meklēta un nevar apgalvot, ka tā izzudusi. Pēc ārējām pazīmēm ļoti grūti atšķirams no baltkrūtainā eža, tāpēc novērojumi pēdējās desmitgadēs nav droši apstiprināmi. Visā Eiropā novērojams, ka baltkrūtainais ezis izkonkurē brūnkrūtaino ezi no dzīvotnēm, un tā izplatības areāls pārvirzās ziemeļu virzienā.

Foto: Hrald, CC BY-SA 3.0.

Menca

Stipri apdraudēta suga (EN)

Bentiska jūras zivs, kas vēsturiski pārzvejota.

Novērtēta pēc kritērija A2bc, jo tai:

A2 – triju paaudžu laikā (šai sugai 40 gadi) populācijas lielums ir sarucis par 60%, ko pamato -

b – uz zinātniskās zvejas datiem baltītā indeksa izmaiņas;

c – biotopa kvalitātes mazināšanās – skābekļa daudzuma un sāļuma samazināšanās Baltijas jūrā negatīvi ietekmē mencas nārstu, augšanu un vielmaiņu, kā arī barības resursus.

Foto: Joachim S. Müller, CC BY-NC-SA 4.0

Parkšķis

Stipri apdraudēta suga (EN)

Apdzīvo sausus biotopus ar skraju, mozaīkveida struktūru – pelēkās kāpas, sausus virsājus un smiltāju zālājus.

Novērtēta pēc kritērija B2ab(iii,v), jo tai ir:

B2 - maza apdzīvotā platība (164 km²), un

a – apdzīvotā platība ir stipri sadrumstalota

b – ņemot vērā piemēroto biotopu stāvokli un tendences prognozēta

(iii) dzīvotņu kvalitātes pasliktināšanās un

(v) indivīdu skaita sarukums.

Foto: Rūta Starka

Mazais zīriņš

Kritiski apdraudēta suga (CR)

Ligzdo uz zemes jūras piekrastē,
Daugavas krastos un retāk arī karjeros.
Apdraudējums ir rekreācijas slodze
ligzdošanas vietās.

Foto: Jānis Ukass

Novērtēta pēc kritērija C1, jo:

C1 – pieaugušo indivīdu skaits
ligzdojošajā populācijā ir mazs (140-200),
un tas triju paaudžu laikā (šai sugai ~30
gadi) ir samazinājies par 72%.

Pelēkā henotēka

Kritiski apdraudēta suga (CR)

Aug uz vecu platlapju koku mizas (retāk atmirušās koksnes) samērā labi izgaismotos parkveida biotopos un mežos.

Novērtēta pēc kritērija D, jo tai ir:

D – ļoti maza un ierobežota populācija, kas nepārsniedz 50 pieaugušus indivīdus. Latvijā konstatētas 4 sugas atradnes, un pieņemts, ka katrā no tām nav vairāk kā 10 pieaugušu indivīdu. Šīs sugas gadījumā par pieaugušu indivīdu uzskata sugas apdzīvoto substrāta vienību – koku.

Foto: Renāte Kaupuža

Sprogainā bartrāmija

Gandrīz apdraudēta suga (NT)

Aug uz smilšakmens atsegumiem.
Konstatētas 68 atradnes – no tām vairums
Gaujas Nacionālajā parkā.

Novērtēta kā NT, jo:

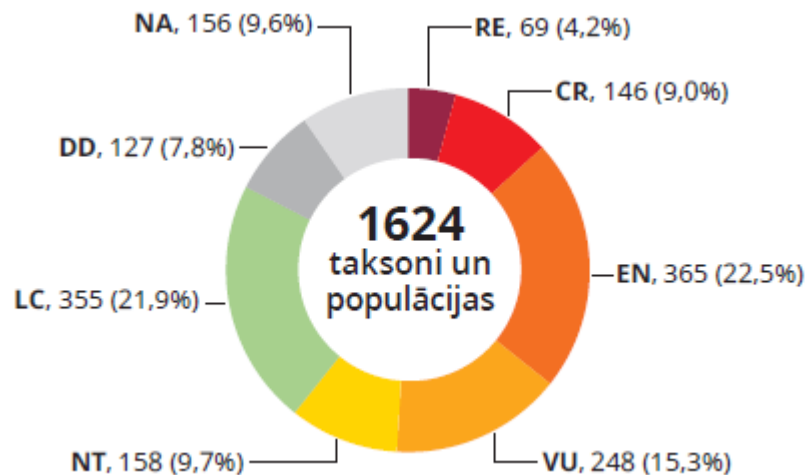
lai gan sugai ir salīdzinoši ierobežota izplatība, kas atbilst apdraudēto sugu kategorijām, tās populācija ir vērtēta kā stabila un arī tai piemērotais biotops ir labvēlīgā aizsardzības stāvoklī. Tomēr mainoties vides apstākļiem, atradņu aizsardzības statusam vai pieaugot rekreācijas slodzei, suga var ātri kļūt apdraudēta.

Foto: Līga Strazdiņa.

Sugu izvērtēšanas rezultāti

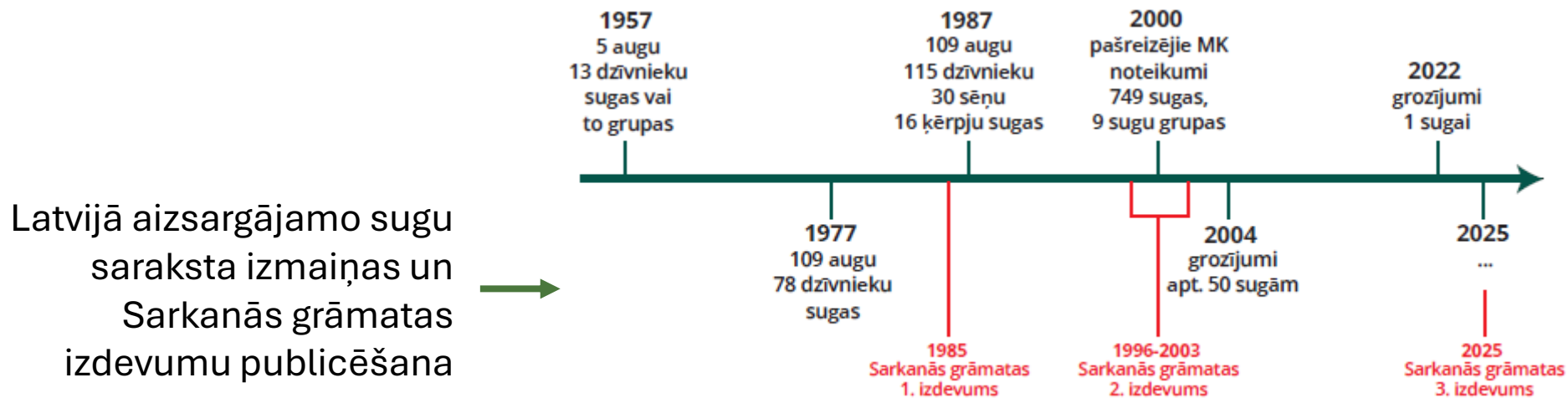

Sugu grupa	RE	CR	EN	VU	NT	LC	DD	NA	Vērtējumu skaits	Sugu skaits Latvijā ¹
Sēnes	0	16	42	56	0	18	7	0	139	4000
Ķērpji	1	28	27	14	11	3	2	0	86	680
Gļotsēnes	0	3	2	0	0	0	0	0	5	300
Sūnas	30	12	29	40	44	20	15	0	190	648
Mieturalģes	0	0	0	1	1	0	0	0	2	25
Vaskulārie augi	16	45	170	47	24	30	13	12	357	2200
Bezmugurkaulnieki	10	3	50	42	42	114	60	4	325	18 000
Zivis	1	3	4	4	4	18	15	4	53	69
Abinieki	0	0	1	2	3	7	0	0	13	13
Rāpuļi	0	1	1	0	1	3	2	0	8	8
Zidītāji	3	2	2	1	2	20	3	14	47	77
Putnu populācijas: ligzdojošā	8	27	29	34	21	96	3	122	340	379
ziemojošā	0	4	5	2	3	10	0	0	24	
caurceļojošā	0	2	3	5	2	16	7	0	35	
Kopā:	69	146	365	248	158	355	127	156	1624	

Sarkanā grāmata ≠ Aizsargājamo sugu saraksts

Sarkanā grāmata ≠ Aizsargājamo sugu saraksts

- **Sarkanā grāmata** – zinātnisks reģistrs un informācijas krātuve par retām un apdraudētām sugām. Izstrādā sugu eksperti. Kalpo kā zinātniskais pamatojums aizsargājamo sugu saraksta izveidei.
- **Aizsargājamo sugu saraksts** – juridiski saistošs sugu saraksts, kuru aizsardzībai piemērojami dažādi pasākumi. Sarakstu nosaka Ministru kabinets.

Piemēri:

Foto: Dmitrijs Teļnovs

Pagrabu melnulis

(EN – stipri apdraudēta suga)

Dienvid- un Centrāleiropā saistīts ar lapu koku mežiem. Ziemeļeiropā saistīts ar cilvēka veidotām būvēm (vecās koka ēkas, pagrabi u.c. ar specifisku mikroklimatu), un to apdraud šo būvju renovācija. Aizsardzības pasākumu īstenošana līdz ar to problemātiska un juridiskā aizsardzības statusa lietderība apšaubāma.

Foto: Jānis Ukass

Mazais ērglis

(LC – nav apdraudēta suga)

Latvijā ligzdo 20% pasaules mazo ērgļu. Sekmīgai ligzdošanai nepieciešami lieli (veci) koki mežos, traucējuma novēršana ligzdošanas periodā, kā arī piemērotas barošanās vietas lauku ainavā. Tāpēc sugai nepieciešama juridiskā aizsardzība uz kā pamata veido aizsargājamas teritorijas un mikroliegumus.

Grāmatas elektroniskā versija

- Sugu šķirkļi:
 - <https://sarkanagramata.lu.lv/>
- Karšu pārlūks:
 - https://ozols.gov.lv/sarkana_gramata/

Izdota [jaunā Latvijas Sarkanā grāmata!](#) Grāmatas elektroniskā versija brīvi pieejama ikvienam interesentam [īstā](#).

Izceltās sugas

Stipri apdraudēta (EN)

Mežirbe

Tetrastes bonasia (Linnaeus, 1758)

Stipri apdraudēta (EN)

Sarkanā mēslsūna

Splachnum rubrum Hedw.

Trūkst datu (DD)

Dižā briežvabole

Lucanus cervus (Linnaeus, 1758)

Karšu pārlūka demonstrācija

Sugu izplatības un statistikas karšu skati

Sugu atlasē
filtri
(taksono-
miskās
grupas,
kategorijas,
aizsardzības
statusi)

KARŠU PĀRLŪKS

ATLASĒS KRITĒRIJI

SUGU GRUPA

Abinieki	Bezmugurkaulnieki	
Glotsēnes	Kērpji	
Mieturāļģes	Putni-caurceļotāji	
Putni-līdzdotāji	Putni-ziemotāji	
Rāpuļi	Sēnes	Sūnas
Vaskulārie augi	Zivis	Ziditāji

APDRAUDĒTĪBAS PAKĀPE

Jūtīga VU

SUGAS NOSAUKUMS

Notiek meklēšana...

- Apmalota svilplapsene / Lestica alata
- Apmalota zemeszvaigzne / Geastrum coronatum
- Apodziņš / Glauclidium passerinum
- Apsarmotā kalcija / Calicium adpersum
- Apšu mizasblakts / Mezira tremulae
- Apšu spulgpiepe / Inocutis rheades
- Arnolda spārnene / Fissidens arnoldii

SARKANĀS GRĀMATAS SUGU APRAKSTI

Sugas apraksts Latvijas Sarkanajā grāmatā

Jānis Jansons.

Powered by Esri

Sugas
fotoattēls un
saite uz sugas
šķirkli
Sarkanajā
grāmatā

Kartē sākumā redzams 10 x 10 km
kvadrātu tīkls, pietuvinot – reālie punkti

“Apdraudētas sugas Latvijā:
uzlabotas zināšanas un kapacitāte,
informācijas aprīte un izpratne”
(Projekta Nr. LIFE19 GIE/LV/000857)

Paldies par uzmanību!

Materiāls sagatavots Eiropas Komisijas LIFE projekta “Apdraudētas sugas Latvijā: uzlabotas zināšanas un kapacitāte, informācijas aprīte un izpratne” (projekta Nr. LIFE19 GIE/LV/000857 - LIFE FOR SPECIES) ietvaros. Projekts tiek īstenots ar Eiropas Savienības LIFE programmas un Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrijas finansiālu atbalstu.

Šis materiāls satur tikai projekta LIFE FOR SPECIES īstenotāju viedokli, Eiropas Klimata, infrastruktūras un vides izpildāģentūra un Eiropas Komisija nav atbildīgas par šeit sniegto informāģiju un tās iespējamo izmantoģumu.

